

ATATÜRK VE TÜRK DEVRİMİ'NİN ASYA VE AFRİKA'DAKİ ETKİLERİ

DOSTER, Barış
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Türk Kurtuluş Savaşı ve Mustafa Kemal Paşa, gerek Millî Mücadele döneminde, gerekse Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda ve devamında, Asya ve Afrika ülkelerinde büyük yankı uyandırmıştır. Türkiye ile ortak yönleri çok fazla olan, tarihsel, toplumsal, siyasal, kültürel, dinî yakınlıkları bulunan, emperyalizm tarafından sömürülmüş/sömürülmekte olan Asya ve Afrika halkları, Atatürk'ü mazlum milletlerin kahramanı, çağdaş bir devlet kurucusu ve evrensel bir barışsever olarak örnek almışlardır. Atatürk ve Türk Kurtuluş Savaşı, ileride bağımsızlıklarına kavuşacak mazlum milletlere örnek olmuş, o ulusların gençlerini, aydınlarını derinden etkilemiştir. Bu durum, Türk Modeli'nin sadece ulusal değil, bölgesel ve evrensel çaptaki yansımalarını da ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele, mazlum milletler, emperyalizm, bağımsızlık.

ABSTRACT

The Influence of Atatürk and Turkish Revolution on Asian and African Nations

The Turkish War of Independence and Mustafa Kemal Pasha had an immense influence on Asian and African nations during the period of its National Independence and the establishment of the Turkish Republic. These Asian and African nations, in many cases exploited by imperialism, shared many common interests with Turkey in historical, social, political, cultural and religious terms, and viewed Atatürk as the founder of a modern state and universal peacemaker, and especially as a hero of aggrieved nations. The Turkish War of Independence and Atatürk thus became a model for these nations on their path to independence, and had great impact on their youth and intellectuals. This is certainly a proof that the Turkish Model extends its national borders with its influence not only on a regional, but universal level.

Key Words: Mustafa Kemal Pasha, National Struggle, aggrieved nations, imperialism, independence.

Ulusal Kurtuluş Savaşı, antiemperyalist niteliği, işgal edilmiş bir ülkede halkın ezici çoğunluğunu vatan savunması etrafında seferber etmesi, mücadelenin, ulus egemenliğine dayanan, laik, çağdaş bir devlet kurularak sonuçlanması ve sonrasında yapılan atılımlar nedeniyle, tarihte çok özgün ve başarılı bir savaş olarak kabul edilir. Mustafa Kemal Paşa, yurdunu ve bağımsızlığını savunup, çağdaş bir devlet modelini yaşama geçirmek için, Batı emperyalizmine karşı savaşırken, aydınlanmacı ve çağdaşlaşmacı bir yolda yürüdüğü için de, seçkin bir devlet adamı olarak saygı görür.

Türk Devrim Tarihi'nin incelenmesi zorunluluğu sadece Türk toplumu açısından değil, Osmanlı Devleti'nin mirasından doğan tüm devletlerin anlaşılması kadar, İslam ve Doğu dünyasındaki tüm oluşumların da kavranabilmesi açısından önemlidir. Osmanlı Devleti'nin İslam ve Doğu dünyasını etkilemesi oranında Türk Devrimi'nin de bu dünya üzerinde etkisi olmuştur. Karşıtları bile onu bir kalemde silip atamamış, bugün dahi tartışmak gereğini duymuşlardır. Bunun yanı sıra, ileri sanayileşmiş dünyanın, gelişmekte olan ülkelerin oluşumlarını kavrayabilmesi için de Türk Devrimi'ni ve Atatürk'ü iyice tanıması gereklidir. (Koloğlu, 2004: 12)

Nitekim kısa adı UNESCO olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün 20. Genel Konferansı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün doğumunun 100. yılı dolayısıyla, 1981'in tüm dünyada "Atatürk Yılı" olarak kutlanması kararını alırken, şu gerçeklere dayanmıştır: "Uluslararası anlayış, iş birliği ve barış yolunda çaba göstermiş üstün kişilerin gelecek kuşaklar için örnek olacakları inancı ile UNESCO'nun üzerinde çalıştığı tüm alanlarda olağanüstü bir devrimci olduğunu göz önünde tutarak, özellikle sömürgecilik ve emperyalizme karşı açılan savaşların ilk lideri olduğu inancı ile dünya ulusları arasında karşılıklı anlayışın, sürekli barışın değerli öncülüğünü yapmış olduğunu; tüm yaşamı boyunca insanlar arasında hiçbir renk, din, ırk ayrımı gözetmeyen bir uyum ve iş birliği çağının doğacağına inandığını hatırlayarak...". (Koloğlu, 2004: 9)

1. Kurtuluş Savaşı'yla Başlayan Etki

Millî Mücadele'de Kemalistler ile Bolşevikler ittifak yaparken, İslam Dünyası da emperyalizmin baskısı altındadır. Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Hindistan, Suriye ve Irak Müslümanları, kendilerine önderlik edecek bir gücün arayışı içindedirler. Hatta emperyalizme karşı ortak bir cephenin oluşturulması, en büyük dilekleridir. Dönemin en güçlü emperyalist devleti olan İngiltere'nin, İslam coğrafyasındaki sömürsü ve uygulamaları da, Müslümanların tepkisini şiddetlendirmektedir. İngiliz Başbakanı Lloyd George'un 26 Şubat 1920 tarihinde Avam Kamarası'nda söylemiş olduğu "... Biz dünyanın en büyük İslam devletiyiz. Britanya İmparatorluğu'nun nüfusunun dörtte biri Müslüman'dır." şeklindeki sözler, İslam dünyasındaki İngiliz egemenliğinin açık kanıtıdır. (Doster, 2004: 239)

Ezilen ulusların o dönemde emperyalizme karşı güçlü ve sonuç verici bir mücadele vermekten uzak olmaları, kendi aralarında birlik ve dayanışma içinde olmamaları da, Türkiye'ye ve Mustafa Kemal Paşa'ya olan ilgilerini, saygılarını arttırmaktadır. Mazlum milletler ülke bazında ele alındığında ise karşımıza oldukça dağınık bir tablo çıkmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'na karşı ayaklanarak bağımsızlığını aramış olanlar: Hicaz, Suriye, Lübnan, Yemen ve Necd; savaşta Hilafet'in çağrısına kulak tıkamak karşılığında bağımsızlık vaadi almış olanlar: Mısır, Kuzey Afrika ve Hindistan; savaş sırasında Osmanlı ile iş birliği yapmanın cezasını ödemeye devam edenler: Libya ve Irak'ın bir bölümü; yarı bağımsız ama hem askerî gücü yetersiz, hem de Osmanlı'ya yardımı düşünemeyecek olanlar ise İran ve Afganistan'dır. (Koloğlu, 2004: 74- 75)

Görüldüğü üzere Doğu'nun ezilen ulusları, kendi aralarında dayanışmaya giremeyecek kadar dağınık, Millî Mücadele'ye katkı veremeyecek kadar zayıf, baskı altında ya da Osmanlı'ya karşı öfkeli dirler. Bu milletlerin Millî Mücadele'ye katkı vermekten çok uzak olduklarını bilen Mustafa Kemal Paşa, Türk Kurtuluş Savaşı'nın onlara örnek olacağını daha başından saptamıştır. Savaşın bitmesini, Cumhuriyet'in kurulmasını beklemeden, kendisinden yardım isteyen mazlum milletlere, olanakları ölçüsünde yardım etmiştir.

Türkiye, kendisine yakın ve dost olarak her zaman Doğu toplumlarını görmüştür. Türk toplumunun Doğu toplumları ile ilişkilerinin tarihsel, ekonomik, jeopolitik ve kültürel temelleri vardır. (Kızılcılık, 2003: 519) Mustafa Kemal Paşa Millî Mücadele devam ederken, 1920 yılında kendisine mektup yazarak, Afgan Ordusu'nun eğitimi için yardım isteyen Afganistan Emiri Emanullah Han'ın talebine olumlu yanıt vermiş ve 50 kişilik bir subay grubu göndermiştir. Mustafa Kemal Paşa, 21 Aralık 1920 tarihinde, el yazısıyla dönemin Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'a talimat vererek, talimata Cemal Paşa'nın bu konudaki mektubunu da ekleyerek, şöyle demiştir: "Müdafaa-i Milliyemizin uzlaştığı takdirde Afgan ordusunu düzenlemek için bir subay kurulunun yola çıkarılmasını önemli ve gerekli görmekteyim. Cemal Paşa'nın bağlı mektubunda zikredildiği gibi bunun gelecekte Anadolu üzerine çöken ağır yükü hafifletmeye yarayabileceği gibi aşağıdaki noktalara riayet edildiği takdirde Orta Asya'da emrimize hazır kuvvetli bir orduya sahip olmamız konusu oldukça sağlanmış, dolayısıyla her gerektiği anda anavatanı savaş gailelerinden korumak ve İngilizleri daha uzaklarda meşgul etmek için bir vasıta elde edilmiş olur." (Sarıhan, 2002: 112)

Mustafa Kemal Paşa tarafından Kurtuluş Savaşı'nın amacını yurda ve dünyaya duyurmak, halkı bilinçlendirmek ve örgütlemek amacıyla Ankara'da kurulan ve ilk sayısı 10 Ocak 1920 tarihinde yayımlanan **Hâkimiyet-i Milliye** gazetesinde de sık sık bu konu gündeme getirilmiştir. Başlangıçta haftada iki kez, 18 Temmuz 1920'den başlayarak haftada üç kez, sonrasında ise yeniden haftada iki kez yayımlanan **Hâkimiyet-i Milliye**'de (1934 yılında adı Ulus

olarak değiştirilecektir.) sık sık Türkiye'nin verdiği kavganın öneminin üzerinde durulmuş ve mazlum milletler arasındaki dayanışmanın, her ulusun kendi geleceğine sahip çıkarken, ezilen uluslararasıdaki iş birliğinin gereğine dikkat çekilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa bazen başyazılarını bizzat kendisinin yazdığı ya da kendi görüşlerini yazdırdığı gazetenin pek çok makalesinde bu noktaya işaret etmiştir. “Asya Tehlikesi”, “Asrın Prensipleri”, “En Büyük Düşman”, “Doğu İhtilali”, “Mücadelede Birlik”, “Emperyalizme Karşı” adlı makalelerde Kurtuluş Savaşı'nın, ezilenler için önemi anlatılmıştır. (Bolluk, 2003: 19- 21)

Mustafa Kemal Paşa'nın konuşmalarında “mazlum milletler” sözünün ilk kullanılışı 3 Ocak 1922'de Ukrayna Cumhuriyeti Olağanüstü Temsilcisi General Frunze'nin şölenindedir. I. Dünya Savaşı'nın bütün insanlığın düşüncesinde önemli izlenimler bıraktığını ve Afrikalıları savaş içinde yakından tanıdığını belirttiikten sonra Mustafa Kemal Paşa şunları söyler: “Müstevliler ve onların mütecaviz orduları kendilerini hiçbir vakit tazyikten hali kalmadı. Fakat bu tazyik ne kadar kuvvetli olursa olsun bu büyük fikir hareketine karşı duramayacaklardır. İnsanlığa müteveccih fikir hareketi er geç muvaffak olacaktır. Bütün mazlum milletler zalimleri bir gün mahv ve nâbut edecektir. O zaman dünya yüzünden zalim ve mazlum kelimeleri kalkacak, insanlık kendine yakışan bir hâleti içtimaiyeye mazhar olacaktır”... Atatürk'ün “mazlum milletler” kelimeleriyle dile getirdiği tarihsel gerçek, günümüzde yaygınlıkla “az gelişmiş ülkeler” veya “üçüncü dünya” gibi terimlerle anlatılmaya çalışılan büyük dünya sorununun göbek adıdır. Böylece Atatürk, eylemde olduğu kadar düşüncede de bir çığır açıcı olarak dünya sahnesine çıkmaktadır. (Tütengil, 1998: 8)

Bugün “Üçüncü Dünya” adıyla anılan devletlerin büyük çoğunluğunu Asya ve Afrika ülkeleri oluşturur ve bu ülkelerin hemen hepsi son yarım yüzyıl içinde bağımsızlığa, özgürlüğe kavuşmuştur. Atatürk döneminde bu ülkeler Batı emperyalizminin boyunduruğu altında bulunuyor ve Atatürk bunları “mazlum milletler” diye anıyordu. Dünün “mazlum milletleri” bugünün “Üçüncü dünyasıdır.”... Asya ve Afrika'nın mazlum milletleri, yani ezilen ulusları ile Türk ulusu arasında tarihsel bağlar vardır. Daha doğrusu, dünün ezilen ulusları ile Türk ulusunun alinyazıları bir bakıma ortak olmuştur. Bu ulusların hepsi Batının saldırısına uğramış, hepsi Batıya karşı kurtuluş savaşları vermiştir. Batı saldırganlığına karşı en uzun, en sürekli savaşı veren ise Türkiye olmuştur. (Şimşir, 1999: 197)

Jeopolitik bakımdan Türkiye, Doğu ile Batı'nın, Asya ile Avrupa'nın kesiştiği nokta demektir. Batı'dan bakınca Avrupa'nın doğu ucu, Doğu'dan bakınca da Asya'nın en batı ucudur Türkiye. Başka bir deyimle Türkiye, tarihsel Doğu-Batı çarpışmasının en keskin olduğu noktada yer almaktadır. (Şimşir, 1999: 199). Mustafa Kemal Paşa, 2 Mart 1922 tarihinde Afganistan'ın bağımsızlığının dördüncü yılı nedeniyle Ankara'da elçilik binasında verilen

şöleninde de “Biz Türkiyeliler Asyayı bir milletiz, **Asyayı bir devletiz.**” diyerek (Borak, 1998: 140) **ideolojik ve siyasal yaklaşımının**, coğrafi ayağını da belirtmiştir. Çünkü Türkiye, 20. yüzyılın başında Ulusal Kurtuluş Savaşı’nı, aynı zamanda, mazlum milletlerin özgürleşmesi için gerçekleştirmiş ve özellikle Şarktaki bütün mazlum milletlerin öncüsü olmuştur. Ulusal Kurtuluş Savaşı’nda bütün Batı dışı mazlum milletlerin kurtuluşu için savaşan Türkiye, mazlum milletlerdendir ve onun kimliği Asyalıdır. (Kızılçelik, 2003: 502).

Kurtuluş Savaşı’nı izleyen yıllarda, doğunun sömürge ülkelerinin verdiği bağımsızlık savaşlarında nicelik ve nitelik yönünden büyük artış gözlenmiştir. Türk Millî Mücadelesi’nin Hindistan’daki yankılarından, Cezayir’de ülkesinin bağımsızlığı için işgalcilere karşı savaşırken şehit düşen gencin cebinden çıkan Türk Bayrağı ve Atatürk fotoğrafına kadar pek çok olay, Kurtuluş Savaşı’nın haklılığının ve başarısının yanında, evrensel çaptaki etkisinin de kanıtı olarak kabul görmüştür. Atatürk’ün özgün, taklitçiliği kesinlikle reddeden, toplumsal, siyasal ve iktisadi boyutta yerli, millî ve uygulanabilir olan yöntemi, örnek alınabilir bir model olarak, Asya ve Afrika’nın ezilen, sömürülen uluslarının dikkatini çekmiştir. Emperyalizme karşı savaşarak bağımsız, çağdaş bir ulus devlet kuran Türk Ulusunun, aydınlanmacı, kamu öncelikli, ulusal ve toplumcu yönleriyle öne çıkan gelişme modeli, ezilen doğuda büyük takdir toplamıştır. Özellikle eğitim, kültür, ekonomi ve savunmadaki yabancılaşmadan, yozlaşmadan ve sömürgeleşmeden, ülke içindeki yabancı iş birliği kesimlerden çok çeken sömürge ulusları nezdinde büyük ilgi görmüştür.

Mustafa Kemal Paşa’nın kurtuluşla birlikte kuruluşa da önderlik etmesi, sadece kurtarıcı değil, kurucu olarak da öne çıkması ve bunları yaparken özgün bir yöntem ortaya koyması sonucudur ki, O’nun döneminde İslam dünyasında Kemal adı yaygınlaşmıştır. 1910’lu yıllarda İslam dünyasında lider arayışları sürerken, yeni doğan çocuklara bol bol “Enver” adı verilmiş, Atatürk’ün başarılarıyla birlikte ise “Kemal” adı öne çıkmıştır. (Koloğlu, 2003: 12)

Atatürk’ün, baskıcılığa, cuntacılığa, dış destekle, iş birlikçilikle ayakta kalabilen tek adam ya da dar zümre iktidarlarına karşı çıkarak, olağanüstü güç koşullarda ve dönemde, savaşı bile ulus iradesine dayanarak yapması, her durumda meşruiyeti millette araması, yine Türk Devrimi’nin özgünlüğünü pekiştirmiş, gördüğü ilgiyi arttırmıştır. İslam dünyasında ve ezilen Doğu’da manda ve himaye yönetimlerine boyun eğildiği bir dönemde Mustafa Kemal Paşa’nın öncülüğünde Türklerin tam bağımsızlığı savunması ve bunu başarması, ardından da bunun örnek oluşturması ve bu uluslara ilham vermesi, bu mücadeleyi de millî meclisle yapması, O’nu evrenselleştirmiştir.

14 Temmuz 1922 tarihinde Ankara’da Fransız Elçiliği’nde Fransız Devrimi’nin 133. yıl dönümü nedeniyle düzenlenen etkinlikte konuşan TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa’nın şu sözleri, bu bağlamda dikkat çekici ve öğreticidir:

“Efendiler, herhangi bir kişi, bir milleti ihtilale (devrime) götürebilir. Fakat devrimi milletin gerçek hedefine yöneltme ve iletme ancak tüm ulusun ilgisini sağlamakla olanak kazanır. Dünyada bunu başarma yeteneği, işi ancak millî meclislerin ele almasıyla gerçekleşmiştir. (Tunaya, 1977: 2)

2. Antiemperyalizm ve Mazlum Milletler Dayanışması

Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye'nin Bağımsızlık Savaşı henüz devam ederken, ezilen ülkelere gösterdiği yakın ilgi çok önemlidir. 14 Temmuz 1922'de İran Sefiri Mümtazüddeve İsmail Han'a söylediği şu sözler anlamlıdır: “Biz eminiz ki mücadelemizde Şark milletleri, âlem-i İslam ve cihan-ı medeniyet bizimle beraberdir. Bu teveccühün Türkiye'yi zafer-i katiye isal edeceğine şüphemiz yoktur. Dostlarımız bu netice-i katiyeyi inşallah pek yakında görmekten memnun olurlar”. (Borak, 1998: 151)

Yine büyük önderin antiemperyalizmi ve mazlum milletlerin dayanışmasını esas alan ve bu bağlamda Kurtuluş Savaşı'nın ve Türkiye'nin önemine, öncülüğüne dikkat çeken şu sözleri çok önemlidir: “Türkiye'nin bugünkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı, belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi. Türkiye azim ve mühim bir gayret sarfediyor. Çünkü müdafaa ettiği bütün mazlum milletlerin, bütün Şarkın davasıdır ve bunu nihayete getirinceye kadar Türkiye, kendisiyle beraber olan Doğu milletlerinin beraber yürüyeceğinden emindir.”

“Doğudan şimdi doğacak olan güneşe bakınız. Bugün günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan bütün Doğu milletlerinin de uyanışlarını öyle görüyorum. İstiklal ve hürriyetine kavuşacak olan çok kardeş millet vardır. Onların yeniden doğuşu, şüphesiz ki ilerlemeye ve refaha yönelik olacaktır. Bu milletler bütün güçlüklerle ve bütün engellere rağmen muzaffer olacaklar ve kendilerini bekleyen geleceğe ulaşacaklardır. Sömürgecilik ve emperyalizm yeryüzünden yok olacak ve yerlerine milletler arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir uyum ve iş birliği çağı hâkim olacaktır.”

“Anadolu bu müdafaasıyla yalnız kendi hayatına ait vazifeyi ifa etmiyor, belki bütün Şark'a müteveccih hücumlara bir set çekiyor. Efendiler, bu hücumlar elbette kırılacaktır. Bütün bu tasallutlar mutlaka nihayet bulacaktır. İşte ancak o zaman Garpta, bütün cihanda hakiki sükûn, hakiki refah ve insaniyet hüküm sürebilecektir.” (Doster, 2004: 246)

Atatürk'ün bu sözleri her zaman olumlu karşılık bulmuştur. Birkaç kısa örnek vermek gerekir ise 30 Ağustos zaferinden sonra, Ankara Hükûmeti'nin Paris'teki temsilcisi Ahmet Ferit Bey'e Cezayir'den gelen Fransızca bir telgrafta şunlar yazılıdır: “Cezayir'in Müslüman halkı... ellerini Yüce Allah'a doğru açarak, kalplerinin derinliğinden dua ediyor ve Mustafa Kemal Paşa Al Muzaffer Al Gazi hazretlerine en içten ve saygı dolu tebriklerini iletiyorlar”. Ankara Hükûmeti'nin Paris'teki temsilciliğine Tunus'tan gönderilen bir telgrafta ise şöyle denmektedir: “Destur Partisi, Kemalist Orduların zaferi

münasebetiyle duyduğu derin sevinci size iletirken, Büyük Mareşal Mustafa Kemal'e ihtiram dolu, yürekte iyi dileklerini ulaştırmanızı rica eder". Yeni Delhi'deki Jawaharlal Nehru Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Muhammed Sadık, "**Türk İnkılâbı ve Hindistan Özgürlük Hareketi**" adlı eserinde, Hindistan'da bağımsızlık mücadelesi yolunda sağlanan millî beraberliğin "ilham kaynağının Türk Milleti olduğunu" belirtir. Türk Bağımsızlık Savaşı'nın ve Mustafa Kemal Atatürk'ün, ister Müslüman, ister Hindu veya Sih olsunlar, bütün Hindistan halkını ve Hint kurtuluş mücadelesi önderlerini nasıl derinden etkilediğini, belgelere dayalı olarak açıklar. Muhammed Sadık şöyle yazmıştır: "Türk Kurtuluş Savaşı'nın gazisi ve Türk İnkılâbının mimarı Mustafa Kemal Atatürk, kendi milletinin kaderini değiştiren ve emperyalizmden kurtulma vetiresinde kalıcı bir iz bırakan büyük insanlardan biridir... O'nun önderliğindeki Türk Kurtuluş Hareketi, bütün Asya'da sömürgeciliğin ölüm çanının çalmasına yol açmıştır". Hindistan Millî Kongresi'nin, Türklerin Büyük Zafer'inden sonra yaptığı bir toplantıda Hintli lider Abul Kalam Azad, Mustafa Kemal Atatürk'ü "çağın en büyük şahsiyeti" olarak nitelemiş, Hindistan'daki bir başka toplantıda ise Atatürk'e "Seyf-ül İslam" (İslam'ın kılıcı) unvanı verilmiştir. "Kazandığı zaferin yalnız İslam âlemine değil, bütün Asya kıtasına şeref kazandırdığı" ilan edilmiştir. Hindistan'ın ünlü lideri Pandit Nehru, Atatürk'ün yalnız Müslümanlar tarafından değil, Hindular tarafından da çok sevildiğini vurgularken, Tunus Başbakanlarından H. Noira da "Bağımsızlık için savaşırken, yalnız Türklerin değil, bütün İslam ülkelerinin örnek mücahidi Mustafa Kemal'den ders aldık." demiştir. (Feyzioğlu, 1986: 37 vd.)

3. Türk Modeli'nin Özgünlüğü

Türk Devrimi'nin, ezilen Doğu üzerinde etkili olmasının önemli nedenlerinden biri de, o zamana dek bilinen sosyalist ve liberal modellerin dışında, kendine özgü koşullarda, kendi sorunlarına, kendi olanaklarına uygun çözümler getiren bir model olarak ortaya çıkmasıdır. Farklı sebepleri ve koşulları nedeniyle sanayi devrimini gerçekleştirememiş, burjuva sınıfını, bunun kaçınılmaz sonucu olarak işçi sınıfını oluşturamamış Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülmesi sürecinde, devleti kurtarma ve yeniden yapılandırma görevini ülkenin münevverleri, asker-sivil bürokratları, önemli bölümü Batı'da ya da ülkedeki Batı tipi okullarda okumuş aydınları, seçkinleri üstlenmiştir. Halktan yoğun bir istek gelmemesine karşın, durumdan vazife çıkararak ülkenin gidişatını değiştirmek ve devrimleri yukarıdan aşağıya oturtmaya çalışmak, bu kadroların önemli özelliğidir ki, bu durum, mazlum milletlerin, ezilen Doğu uluslarının hemen tamamında ortaktır. Yani Türkiye gibi bu ülkelerin de gerçekleştirdikleri emperyalizm karşıtı bağımsızlık hareketlerinde, ülkede bağımsızlıktan yana olan tüm katmanlar ve kesimler birlikte bir ulusal cephe oluşturarak mücadele etmişlerdir. Batı ülkelerinde gerçekleşen devrimlerde genellikle sınıfların öncü, lokomotif rolü öne çıkarken, Türkiye'de ve ezilen ülkelerde bu böyle olmamıştır. Savaşla devrimin iç içe

geçmesi, antiemperyalist savaşın ardından, ulus egemenliğine dayanan çağdaş bir devletin kurulması örneğinin ilki, Türkiye’dir. Bu yönü ile de hem örnek olmuş, hem de millî demokratik devrim modeli denen modelin ilk uygulaması olarak tarihe geçmiştir.

Sermaye birikimleri hiç olmayan ya da çok az olan uluslara, kendi öz kaynaklarına güvenerek, planlama yaparak ve devletçi, kamucu politikalara ağırlık verip, karma bir ekonomi modeli uygulayarak başarılı olabileceklerini gösteren Atatürk, siyasi bağımsızlığın, yalnız ve ancak iktisadi bağımsızlıkla mümkün olabileceğini de hep gündemde tutmuştur. 1922 yılında, henüz Cumhuriyet ilan edilmeden TBMM’de yaptığı konuşmada, “Ekonomik ve mali gelişmemizi engelleyen kapitülasyonlar bağımsızlıkla bağdaşmaz.” diyen Mustafa Kemal Paşa’nın, 17 Şubat 1923’te İzmir İktisat Kongresi’nin açılışında yaptığı konuşmadaki sözleri çok öğreticidir: “... Bir milletin doğrudan doğruya hayatıyla, yükselişiyle, düşüşüyle alakadar ve münasebettar olan, o milletin iktisadiyatıdır. Tarihin ve tecrübenin tespit ettiği bu hakikat, bizim millî hayatımızda ve millî tarihimizde de tamamen tecelli etmiştir. Hakikaten Türk tarihi incelenirse, bütün yükseliş ve düşüş sebeplerinin bir iktisat meselesinden başka bir şey olmadığı derhal anlaşılır. Efendiler, tarihimizi dolduran bunca muvaffakiyetler, zaferler veya mağlubiyetler, yok oluşlar ve felaketler, bunların tamamı, vukua geldikleri devirlerdeki iktisadi ahvalimizle münasebettar ve alakadardır. Yeni Türkiye’imizi layık olduğu mertebeye ulaştırabilmek için, mutlaka iktisadiyatımıza birinci derecede ehemmiyet vermek mecburiyetindeyiz. Çünkü zamanımız tamamen bir iktisat devresinden başka bir şey değildir.” (Atatürk’ün Bütün Eserleri, Cilt 15, 2005: 139)

Mustafa Kemal Paşa’nın şu sözleri ise özellikle ezilen ulusların verdikleri antiemperyalist mücadelenin kalıcılığı açısından yaşamsal önemdedir: “Siyasi, askerî zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazlarsa husule gelen zaferler devamlı olamaz, az zamanda söner.” (Kocatürk, 1999: 289)

Türk Devrim Modeli’nin, Ulusal Kurtuluş Savaşı’nın utkuyla sonuçlanmasından ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra hızla evrenselleşmesi, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında sömürge olmaktan kurtulan, bağımsızlıklarını kazanan ülkelerde büyük ölçüde tartışılması dikkat çekici olmuştur. Ülkelerinin siyasi, iktisadi, toplumsal koşulları liberalizme de, sosyalizme de uygun olmayan, ayrıca her iki modelin öncü ülkelerinin yayılcı tavrılarından endişelenen ülkeleri için Atatürk’ün ortaya koyduğu model, gerçekçi, yapılarına uygun ve uygulanabilir bir model olarak öne çıkmıştır. Uzak Doğu’da, Orta Doğu’da, Afrika’da, Orta ve Güney Amerika ülkelerindeki bağımsızlıkçı, antiemperyalist, cumhuriyetçi ve kamucu hareketlerde ciddi bir Atatürk etkisi gözlenmiştir. Atatürk’ün mazlum milletler dediği Üçüncü Dünya ülkelerinin de içinde yer aldığı Bağlantısızlar Hareketi’nin ortaya çıkışında da Atatürk ve Türk Devrimi’nin etkisi ve dayanışma yönündeki yaklaşımı örnek alınmıştır. Hâkimiyet-i Milliye’nin “Rus

Bolşevizmi Türk Komünizmi” adlı, 16 Ekim 1920 tarihli başyazısında, yazısını “Her şeyde körü körüne taklitçilik fenadır. Bilhassa inkılâpçılıkta!” (Bolluk, 2003: 94) şeklinde tamamlayan Atatürk’ün özgünlüğü, ezilen ulusları özellikle etkilemiştir.

1922 yılında Türkiye’ye gelerek beş yıl kalan Fransız yazar Gentizon, Avrupa’nın yüzyıllar boyunca güçlkle elde edebildiği değer ve yöntemleri, Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Türk halkının benimsediğine dikkat çekmiş ve şöyle demiştir: “Şimdi, Türkiye örneği artık meyvelerini vermeye başlamıştır. İran, Afganistan, Suriye, Mısır hatta Arabistan derin bir evrime girmişlerdir”. (Gentizon, 2001: 12) Dünyada çağdaş siyaset bilimi ve anayasa hukukunun en seçkin uzmanlarından sayılan ünlü Fransız bilim insanı Maurice Duverger’in şu saptaması önemlidir: “1945’ten beri Kemalizm bir örnek değeri kazandı... Kemalizm, Moskova veya Pekin’in etki alanında olmayan Üçüncü Dünya ülkelerinin çoğuna, doğrudan doğruya veya dolaylı şekilde ilham kaynağı olmuştur. Gelişmekte olan ülkeler için Kemalizm, Marksizm’in gerçek alternatifidir”. (Duverger, 1961) Atatürk, uyguladığı dış politika sonucunda, Türkiye’yi doğrudan ilgilendiren ve Lozan’dan kalan sorunları çözmüş ve Tuna boylarından Orta Asya’ya, Rusya’dan Basra’ya dek geniş bir alanı, emperyalist devletlerin etkili olamadığı barış bölgesi hâline getirmiştir. Bu başarı, aynı zamanda, Türkiye’nin dört bir yanının, dostluğa dayalı, sağlam bir güvenlik kuşağıyla çevrenmesidir. (Aydoğan, 2006: 374)

Cumhuriyet tarihinin en uzun süre dışişleri bakanlığı yapan politikacısı olarak bilinen ve “Atatürk’ün değişmez dışişleri bakanı” olarak nitelenen Tevfik Rüşü Aras da Atatürk’ün politikalarının özgünlüğünü şu sözlerle ifade etmiştir: “Türkiye, Atatürk’ün politikasını İkinci Dünya Savaşı döneminde titizlikle izleseydi, Balkan Antantı’na ve Sadabat Anlaşması’na dayanan Türkiye ve müttefikleri, 1945 yılının üçüncü büyük kuvveti; Türkiye, ekonomik ve siyasal açıdan gelişmiş bir toplum olurdu...”. (Aras, 2003: 192)

SONUÇ

Atatürk ve Türk Devrimi’nin mazlum milletler üzerindeki etkisini ele alırken ortaya konulan modelin yeniliği, uygulanabilirliği, tutarlılığı ve bütüncüllüğünün yanında, bir uygarlık modeli olarak da benimsendiğini belirtmek gerekir. Atatürk’ün manevi miras olarak akıl ve bilimi bırakması, bu iki değeri öne çıkarması, O’nu hem sürekli gündemde tutmuş hem de ilkelerinin çağın koşullarına göre yenilenmesinin ve güncellenmesinin temelini oluşturmuştur.

Mustafa Kemal Paşa’nın önderliğinde gerçekleştirilen Türk Devrimi’nin ve onun ürünü olan Türkiye Cumhuriyeti’nin üzerine kurulduğu ilkeler, tümüyle böyle bir uygarlık projesi oluşturacak değerlerdir. 20. yüzyılda iktidarda oldukları sürece, yüz milyonlarca insanın önderi gibi görünen nice siyaset adamı ardında düş kırıklıkları, yıkımlar ve tiksinti bıraktığı hâlde, yalnız Mustafa Kemal Atatürk’tür ki, hem ulusunun hem de tüm uygar insanlığın

eksilmeyen değerbilirlik, saygı ve sevgi duygularını elde etmeyi başaramıştır. (Ozankaya, 1996: 16)

Atatürk, hiçbir zaman kendi yaptıklarını bir model olarak az gelişmiş ülkelere yaymak yönünde çaba harcamamışsa da, büyük bir devrimci ve devlet kurucusu olarak, farklı yönleriyle Asya ve Afrika'nın tüm ezilen uluslarını, mazlum milletlerini etkilemiştir. Bu nedenle evrensel bir model oluşturmuştur. Ortaya koyduğu sadece kurtuluş modeli değil, aynı zamanda kuruluş yöntemi de 3. Dünya'da yankı bulmuştur. Burgiba'dan Gandhi'ye, Necip'ten Nehru'ya, Cinnah'tan Bumedyen'e, Nasır'dan Ferhad Abbas'a dek ülkesinde başarılı olan pek çok lider, Atatürk'e olan hayranlıklarını belirtmiş, ondan etkilendiklerini söylemişlerdir. Atatürk'ün insanlar arasında hiçbir ayırım gözetmeksizin, dünya barışını amaçlayan, tüm insanlığı kucaklayan, çağdaşlığı esas alan yaklaşımından büyük dersler çıkardıklarını vurgulamışlardır.

Planlı ekonomi modelinden tam bağımsızlıkçılığına, eğitim anlayışından dünya barışına verdiği öneme dek Atatürk pek çok yönüyle örnek alınan, öncü olan bir devlet adamıdır. Bu özellikleriyle de sadece dönemine değil, sonrasına da etki etmiş, yalnızca bir lider, devrimci, devlet adamı, asker olarak değil, bir düşünür, bir kuramcı olarak da öne çıkmıştır. Çin'den Vietnam'a, Cezayir'den Pakistan'a dek uzanan etkisi böyle açıklanabilir.

Emperyalizme karşı savaşılan mazlum milletlerin tamamının özlemini yerine getirerek, emperyalizmi yenmesi, devamında da ulus egemenliğine dayanan, çağdaş bir devlet kurması Atatürk'ün etkinliğini kalıcılaştırmış, hep güncel kalmasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Atatürk'ün Bütün Eserleri, Cilt 15, (2005), İstanbul, Kaynak Yayınları.

Aras, Tevfik Rüştü, (2003), **Atatürk'ün Dış Politikası**, İstanbul, Kaynak Yayınları.

Aydoğan, Metin, (2006), **Atatürk ve Türk Devrimi (2)**, İzmir, Umay Yayınları.

Bolluk, Hadiye, (2003), **Kurtuluş Savaşı'nın İdeolojisi Hâkimiyeti Milliye Yazıları**, İstanbul, Kaynak Yayınları.

Borak, Sadi, (1998), **Atatürk; Resmî Yayınlara Girmemiş Söylev Demeç Yazışma ve Söyleşiler**, İstanbul, Kaynak Yayınları.

Doster, Barış, (2004), **Atatürk, Türk Dünyası ve Mazlum Milletler**, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Duverger, Maurice, (27.05.1961), "Le Kemalisme", **Le Monde**.

Feyzioğlu, Turhan, (Kasım 1986), "Millî Kurtuluş Önderi Atatürk ve Milletlerarası Etkisi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt 3, Sayı 7, Ankara.

Gentizon, Paul, (2001), **Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu**, Ankara, Bilgi Yayınevi.

Kızılcılık, Sezgin, (2003), **Atatürk'ü Doğru Anlamak**, Ankara, Anı Yayıncılık.

Kocatürk, Utkan, (1999), **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Koloğlu, Orhan, (2004), **Mazlûm Milletler Devrimleri ve Türk Devrimi**, İstanbul, Kaynak Yayınları.

-----, (Kasım 2003), "21. Yüzyıla Geçebilen Tek Lider: Mustafa Kemal Atatürk", **Anahtar**.

Ozankaya, Özer, (1996), **Cumhuriyet Çınarı**, Ankara, İmge Kitabevi.

Şimşir, Bilal, (1999), **Doğunun Kahramanı Atatürk**, Ankara, Bilgi Yayınevi.

Tunaya, Tarık Zafer, (25.10.1977), "Meclissiz Cumhuriyet", **Cumhuriyet**.

Tütengil, Cavit Orhan, (1998), **Atatürk'ü Anlamak ve Tamamlamak**, İstanbul, Yenigün Haber Ajansı.

